

*Příběhy
života
v zemřelém
čase*

JAN NAJSER

Jan Najser

**Příběhy života
v zemřelém čase**

Jan Najser

Příběhy života v zemřelém čase

Všechna práva vyhrazena. Žádná část tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.

Používání elektronické verze knihy je umožněno jen osobě, která ji legálně nabyla, a jen pro její osobní a vnitřní potřeby v rozsahu stanoveném autorským zákonem. Elektronická kniha je datový soubor, který lze užívat pouze v takové formě, v jaké jej lze stáhnout z portálu nebo získat v jiném elektronickém obchodě. Jakékoliv neoprávněné užití elektronické knihy nebo její části, spočívající např. v kopírování, úpravách, prodeji, pronajímání, půjčování, sdělování veřejnosti nebo jakémkoliv druhu obchodování nebo neobchodního šíření, je zakázáno. Zejména je zakázána jakákoliv konverze datového souboru nebo extrakce části nebo celého textu, umístování textu na servery, ze kterých je možno tento soubor dále stahovat, přitom není rozhodující, kdo takovéto sdílení umožnil. Je zakázáno sdělování údajů o uživatelském účtu jiným osobám, zasahování do technických prostředků, které chrání elektronickou knihu, případně omezují rozsah jejího užití. Uživatel také není oprávněn jakkoliv testovat, zkoušet či obcházet technické zabezpečení elektronické knihy.

© *Jan Najser, 2015*

© *Carpe diem, 2015*

www.carpe.cz

Made in Moravia, Czech Republic, EU

ISBN 978-80-7487-104-7

ISBN 978-80-7487-105-4 (pdf)

ISBN 978-80-7487-106-1 (epub)

ISBN 978-80-7487-107-8 (mobi)

Komu jinému než mé ženě Ivance,
která má vždy po ruce světlo, aby bylo lépe vidět na cestu.

DĚTSKÁ ETUDA V POLOVINĚ DVACÁTÉHO VĚKU

Obyvatelé městečka si zvykli potkávat tu dvojici v křivolakých uličkách, kde se obvykle procházela jen hejna hašteřivých slepic a syčících hus. Odtud pak zpravidla vycházeli na dlážděný chodník hlavní třídy – zavalitý starý muž o holi a chlapec, nedávno odrostlý batolícímu věku. Lidé, kteří z nedostatku jiného zaměstnání sledovali vše pozorněji, věděli, že první zastávkou na svažité maloměstské ulici bude pro ty dva výloha hodinářství, kde lesknoucí se kyvadlo rokokových sloupkových hodin odměřovalo dnem i nocí plynoucí čas. Fascinován nepřetržitým pohybem časoměry stával chlapec dlouhé minuty před výlohou hodinářova krámku. Tady také dvojice zahajovala svůj denní rituál otázek a odpovědí, stejně předvídatelný jako trasa jejich procházky.

„Jestlipak víš, kolik je právě teď hodin?“ bývala první otázka, kterou zde starý muž zpravidla zahajoval průzkum nedávno nabytých znalostí malého vnuka a současně vytahoval z náprsní kapsy ve vestě mohutné hodinky „cibule“. Společně pak zkoumali, zda obě časoměry ukazují shodný čas. Chlapec úporně přemýšlel nad postavením hodinových ručiček a snažil se správně odpovídat na dědovy dotazy. Protože považoval svět malého městečka za zajímavý, a protože se mu společné procházky líbily, sníval o tom, že správným určením času dokáže zastavit věčný pohyb kyvadla, a tím také plynoucí čas.

Když byl čas právě probíhající hodiny a minuty správně určen, vydávala se dvojice na další cestu směrem k dolní části městečka. Hlavní třída, jako koryto

nevelké, pomalu plynoucí říčky, protínala hořejší město, aby se pak dole rozšířila do rozlehlé, klidné hladiny náměstí. Uprostřed široké plochy maloměstského rynku byl temný ostrov mohutných starých stromů skrývajících zdi barokního kostela, z něhož nad jejich koruny vyčnívala jen kopule věže pobitá měděnými pláty. Dřevěné štíty několika obchodů po obvodu náměstí se stávaly předmětem dalšího testu. Se zaujatou námahou, vlastní jen dětskému věku, skládal chlapec ještě nedávno neznámé znaky písmen v názvy, které opět vyvolávaly řadu otázek a vysvětlování společenského úkolu pekaře či řezníka.

Lidé, kteří potkávali dvojici při dopoledních procházkách na chodníku obvykle poloprázdných ulic, uctivě zdravili starého pána a někdy se zastavovali na pár slov, zatímco chlapec již luštil názvy obchodů o dům dál. Na protilehlé straně opouštěla ulice náměstí podél mohutné zdi staré radnice a brzy se mezi posledními domky a zahradami měnila ve výpadovou silnici. Sevřena topolovou alejí směřovala pak uprostřed roviny malých políček k mostu přes nedalekou velkou řeku. Tudy pomalu procházel starý muž, opírající se o hůl, s chlapcem, který se už těšil na řeku, na vyhlazené kameny, na tajemné víry pobřežních tůní, kam vyhazoval kousky suchých větví, a sledoval, jak se bezmocně točí v kruhovém pohybu vody. Měl velice rád dlouhé procházky po navigaci mohutného toku, po úzké pěšině vyšlapané podél kamenitého břehu, lemovaného pásy obdělávaných polí. Předbíhal svého o tolik pomalejšího společníka až k místu, kde pod malým můstkem ústila zpět do řeky bezejmenná strouha, navracející mateřskému toku vodu, kterou lidé kdysi několik kilometrů proti proudu

odvedli, aby poháněla městský mlýn. Odsud se mezi řadou topolů otvíral pohled na vysoké, hranaté budovy cukrovaru, na mohutné komíny, které jako věže novodobé pevnosti zaujaly své místo na vyvýšené terénní vlně nedaleko říčního břehu.

Odtud zpovzdálí pozorovali – děd i vnuk – naplněné bílé pytle, opouštějící obrovská vrata tovární haly v pravidelných rozestupech na běžícím pásu transportéru. Sledovali tichý běh gumového pásu vysoko nad zelenými loukami až k říčnímu přístavu, kde vracující se pás transportéru vrhal bachratá těla pytlů naplněných cukrem do otevřeného jícnu nákladní lodě. Podél zarostlého koryta staré strouhy se pak vraceli, nasyceni vůní bahnité vody, obloukem zpět k hornímu městu, provázeni ostrým sykotem páry z ventilů rafinérie. Na poslední zastávku se chlapec těšil snad nejvíc.

V ohybu silnice, zvedající se zvolna od posledních domků vzhůru k hlavní bráně cukrovaru, tiskl starý pán zvonek po straně mohutných, nahnědo natřených vrat, uzavírajících vchod do průjezdu patrového domu. Nahoře nad vchodem se pohnula záclona, v okně se mihla tvář a za chvíli je již vítal ženský hlas zpoza pootvřených vrat tmavého průjezdu:

„Jen pojd'te dál, káva bude hned a bábovku mám pro vás už připravenou.“

Chlapec se nestaral o pozdravné projevy dospělých – ostatně vždy stejné – a dunivé zvuky kroků, provázené údery hole na starém dřevěném schodišti, už ani neslyšel. Proběhl průjezdem a zmizel mezi hustými keři, za kterými by návštěvník očekával rozsáhlou zahradu. Místo květinových záhonů tu však byl travnatý

pozemek, obehnaný kamennou zdí, se smuteční vrbou uprostřed, o jejíž kmen se opíral nejvyšší z necelé dvacítky zčernalých náhrobních kamenů. Některé jen ležely na boku malých, zarostlých pahorků, jiné dosud vztyčeny, odolávaly času. Okouzlen, dotýkal se chlapec tajemných vlnovitých znaků, vrytých v rovných řadách do hladké plochy kamene. Vypτάval se již dříve a dověděl se, že je to písmo, jména lidí, kteří již dávno umřeli. Bylo mu ovšem jasné, že je to docela jiné písmo nežli to, které se učil číst na dřevěných štítech obchodů, nebo doma na stránkách obrázkových knížek. Trochu mu vadilo, že tohle zvláštní písmo neumí přčíst, ale víc než to jej tránilo, že si nedovedl představit, jak dlouho už tady ti zemřelí lidé leží, zahrabáni hluboko v zemi.

Když se vypτάval, řekl mu děda, že je to už víc než sto let od doby, kdy tu někoho pohřbili naposled. Byl by se o tom všem rád dověděl ještě víc, ale něco – sám by nesvedl říci, co to bylo – mu napovídalo, aby se již dál nevypτάval. V temnotě večera, dříve než usnul, snažil se pak usilovně srovnat čas stovky roků s pravidelným chodem kyvadla a pohybem ozdobných ručiček ve výloze hodinářova krámku. Navzdory téhle nejasnosti, nebo snad právě kvůli ní, jej to podivné místo přitahovalo a vábilo. Skryt v přítmí až k zemi splývajících vrbových větví, pod nakloněným kamenným tělem velkého pomníku, prožíval sám dobrodružství hrdinů knih, které mu předčítali před spaním. Mohutný kámen se stával skálou, na které sídlil bájný pták Noh, větve vrby byly divokou džunglí plnou nepředstavitelného nebezpečí. Mocný proud dětské fantazie, později již nedosažitelný ráj myslí, bloudící libovolně v prostoru i čase známého anebo zatím jen tušeného světa,

oživoval mu pohádkové scény minulosti a do šedivé nicoty odsouval málo vzrušující přítomnost. Jen nerad a s dlouhými protesty opouštěl – nikdy hrou zcela nenasyčen – tajemné místo nádherného snění.

Minula zima, kterou chlapec trávil ve městě u rodičů. Slunce opět vysušilo stezku podél říční navigace, ale starý pán s vnukem teď vycházeli jen zřídka. Chlapec si všiml, že lidé, kteří je potkávali, se teď s nimi nikdy nezastaví, a neuniklo mu ani to, že někdy rychle přecházejí na druhou stranu ulice, aby se jim vyhnuli. Později, když slunce rozpálilo krajinu do žhavého léta, ustaly jejich vycházky nadobro. Chlapec si teď hrával na uzavřeném dvorku a přemýšlel o tom, proč dědovi tolik vadí žlutá páska na rukávu a hvězda, kterou nosil na klopě. Snad – říkal si – snad je to něco jako šála, kterou on sám neměl rád a kterou jej nutili nosit v době zimních dnů. Přemýšlel o tom a zdálo se mu, že našel řešení. „Až budeme venku,“ navrhl dědovi „mohl bys ten kabát s páskou a hvězdou svléknout a strčit do tašky, ve které bys měl připraven jiný.“ Byl potěšen, když se děda smál, ale cítil, že ve smíchu, který se mu podařilo vyvolat, je přimícháno něco nedobrého. Přemýšlel o tom dál a vzpomněl si, jak se jim lidé v poslední době vyhýbali. Uměl již docela dobře rozlišovat mezi pohádkovými příběhy z knížek a světem, kde se věci děly „doopravdy“. Teď jej ale napadlo, že zlý čaroděj z pohádek, o kterém se mu někdy zdálo, možná opravdu nežije jen v pohádkách a předsevzal si, že se na tuhle možnost důkladně vypyta. Dřív než k tomu nastala vhodná chvíle, přijela však matka z města a chlapec se dověděl, že zítra ráno musí děda odjet. Byl tím velice zaražen a ještě víc pak tím, když viděl dospělé

plakat. Tohle dosud nezažil a zdálo se mu, že to k nim vůbec nepatří. Nakonec mu z toho všeho bylo také velice smutno a sám ve tmě ložnice naříkal tiše do polštáře. Už teď se mu stýskalo po procházkách, po vlnách, rozbíhajících se do kruhů poté, když do vody vhodil kámen, po dřívkách, plujících pod můstkem v proudu strouhy. Z toho všeho teď určitě nic nebude, když dědeček musí najednou odjet.

V týdnech, které následovaly, zvykl si chlapec tu a tam vyklouznout z domu, proběhnout nevelkou vzdáleností k zákrutu silnice, kde stál dům s dvoukřídlými, nahnědo natřenými vraty. Když se natáhl na špičky, dosáhl již na zvonek a pak jen čekal, až mu pootevřená veřej uvolní vstup do tajemné říše starých pomníků vzadu na zahradě. Jinam chodit nesměl a vlastně jej ani nenapadlo, že by se sám mohl vydat na delší procházku. Tady, ve stínu staré vrby, byl docela spokojen, přemýšlel o všem, co se doslechl z hovoru dospělých, a nespěchal zpět, dokud jej nezavolali k jídlu nebo spánku. Nikdy se zcela nenabažil osamělých her mezi trávou zarostlými pahorky, nesoucimi na svých hřbetech velké, tmavé kameny. Vyptával se ovšem, kdy se děda vrátí, a zajímalo jej, kam a proč vlastně musel odjet. Dověděl se, že město, kde teď děda bydlí, se jmenuje Terezín a zvuk toho jména se mu docela zalíbil. Nechtěli mu však říct, kdy se děda odtamtud vrátí, jestli to už bude tohle, nebo až příští léto. Když pak naléhal, viděl, že jsou všichni ještě víc smutní.

Během zimy chlapec vyrostl. Naučil se – zatím jen pomalu – plynule číst. Těšil se, jak to zjara předvede dědovi, který jej první učil rozeznávat písmena na štítech obchodů. Pokoušel se to vysvětlit dospělým, ale

ani to nedopadlo dobře. Přemýšlel o tom, proč jim při tom vždycky tečou slzy, a těšil se tedy raději jen sám pro sebe. Říkal si, že dospělí nic nevědí a že se děda už jistě brzy vrátí, protože se přece bude chtít přesvědčit, jestli on nezapomněl nic z toho, co kdysi společně objevovali. Opakoval si zatvrzele, jak vypadá smrk a jak borovice, jak se poznají stromy podle listů a obilí podle druhu klasu. Těšil se pak ještě víc, protože věděl, že si to všechno pamatuje, že nezapomněl nic z toho, co jej děda kdysi naučil: že už není tak malý chlapec a že ví a zná spoustu nových věcí. Teď už také věděl, že je válka a že zvuk sirény, houkající ještě mnohem hlasitěji než tovární píšťaly cukrovaru, znamená rychlý běh po schodech do sklepa.

Přestože tohle všechno bylo ve městě nové a zajímavé, stejně se těšil na jaro. Když jednou po náletu vyšli opět ze sklepa, vypadalo to na ulici úplně jinak než obvykle. Na chodníku, i tam kde jezdily tramvaje, ležely střepy rozbitého skla a vzduch byl plný prachu z pobořeného zdiva. Druhý den mu pak matka oznámila, že letos pojedete ven mnohem dříve. Nezdržel se a vyptával se, jestli už také přijede děda. Byl zklamán, když mu řekla, že ještě ne, ale všiml si, že tentokrát vůbec neplakala. Z toho pak usoudil, že se děda přece jen brzy vrátí.

Ve venkovském domku bylo zatím stále ticho. Chlapec si zase hrával na dvorku, ale vůbec jej to nebavilo. Kdykoli k tomu dostal příležitost, utíkal navštívit tajuplný svět zahradního hřbitůvku. Jeho hry se teď dost změnila a pohádková dobrodružství, která si pamatoval z knížek, ustoupila jeho vlastní představě válečné reality. Ve stínu tmavých těles pomníků stavěl

z kamenů a písku opevnění proti útočícímu nepříteli, který se urputně snažil dobýt valy jeho pevnosti. Obrana však byla pevná a útočník byl vždy odražen. Došla naráz přišlo pak odpoledne, kdy hra byla přerušena. Vzduchem se nesl zvuk továrních sirén a venku na ulici uslyšel hlasy mnoha lidí. Protáhl se keřovitou hradbou skrývající hřbitov a první, čeho si všiml, byly dokořán otevřená vrata. A to tak, jak to ještě nikdy neviděl. Temným tunelem průjezdu bylo vidět na silnici, jindy tichou, teď najednou plnou lidí, hluku a zvířeného prachu.

„Tady teď nemůžeš být,“ řekla mu paní. „Měl bys jít domů, ale nakonec bude možná lepší, když zatím zůstaneš tady.“

Z bezpečí okna v patře směl pak sledovat, jak přijíždějí nákladní auta, naložená dlouhými trámy. Lidé shazovali trámy z korby auta, vytrhávali dlažební kostky z těla silnice a do vzniklých děr zaráželi břevna kovářskou palicí. Když se začalo stmívat, odvedla jej paní zpět domů. Nechtělo se mu, bylo to všechno neobvyklé a zajímavé, ale nakonec uznal, že ve tmě by toho stejně moc neviděl. Druhý den však nesměl opustit domov, a to se mu velice nelíbilo. Protestoval, protože se mu zdálo, že přijde o všechny zajímavé události na silnici, ale nakonec se upokojil, neboť ačkoli se styděl sám si to přiznat, přece jen měl trochu strach z toho všeho, co se venku dělo. Seděl pak u zdi na uzavřeném dvorku, odkud neviděl nic než kus oblohy, a naslouchal vzdálenému dunění a později i ostrým ranám střelby venku na silnici. Z rádia, které dříve jen málokdy slyšel hrát, zněly teď stále vzrušené hlasy. Mnohému nerozuměl, ale zapamatoval si slovo revoluce. Dověděl se pak